

**Martin Ouředníček, Petra Špačková,
Jakub Novák (eds.): *Sub Urbs: krajina,
sídlá a lidé***

Praha, Academia 2013, 338 s.

Suburbanizace představuje jeden z klíčových procesů ovlivňujících podobu současného českého města, zároveň se nechťic stala i bitevním polem akademického sporu o teorii a metodologii vědy v českých urbánních studiích, respektive v sociální geografii.* Zatímco skupina badatelů soustředěná kolem Luďka Sýkory se inspiruje především v kritických přístupech ke zkoumání urbánních procesů, tým Martina Ouředníčka lze charakterizovat spíše pozitivistickými východisky v duchu albertovské školy. Nejnovější publikace připravená pod editorstvím druhé zmiňované skupiny *Sub Urbs: krajina, sídlá a lidé* představuje další z významných příspěvků ke studiu suburbaní v České republice a sdružuje pestrout paletu příspěvků, které reprezentují nejřůznější přístupy ke studiu problematiky.

Jednotlivé kapitoly knihy se zaměřují na řadu témat spojených se suburbanizací a přímo či nepřímout také uplatňují různorodá teoretická východiska. Podstatná část kapitol se zaměřuje na studium územních či krajinných dopadů suburbanizačních procesů (kap. 4, 5, 6 a 7), dále je pozornost věnována životu lidí v suburbiích (kap. 8 a 9), politickým procesům spojeným s územním plánováním v suburbiích (kap. 10), urbanistickým aspektům suburbanizace (kap. 11) a metodické problematice měření a vymezení suburbánních zón (kap. 12 a 13). Cílem této recenze není představit detailně obsah jednotlivých příspěvků, ostatně ten je možné v dostatečné podrobnosti nalézt na konci úvodní kapitoly, která je volně dostupná na webových stránkách nakladatelství. Zaměřím se spíše na shrnující hodnocení suburbanizačních procesů, které editoři knihy přináší především v přehledových kapitolách 1 a 3.

Přístup editorského týmu kolem Martina Ouředníčka je formován explicitním

přihlášením se k perspektivě chicagské školy. Jak ale ukazuje akumulovaná kritika této bezpochyby plodné a klasické teorie, ne se tento přístup s sebou řadu rizik. V první řadě je to tendence považovat suburbanizaci za „přirozený a nevyhnutelný proces“ (s. 234). Paradoxně přitom ve stejném odstavci autoři vyjmenovávají celou řadu společenských a institucionálních změn, které suburbánní výstavbu probudily. Tím nechci říci, že suburbanizace nemůže být skutečně hluboce zakořeněna v dynamice rozvoje současného města v kontextu kapitalistických společností. Problémem ale je, že optika „přirozenosti“ porozumění a vysvětlení studovaných procesů nepřináší, nýbrž spíše znesnadňuje. Vůči tomuto pojetí také kontrastně vystupuje kapitola Barbory Vackové, ve které je ukázána sociální konstruovanost suburbánního typu bydlení (kap. 2).

Opakovaným motivem knihy při hodnocení suburbanizace je výstavba protikladu mezi teoretickými příspěvky a empiricky založeným výzkumem (s. 68 či 235). Ouředníček (kap. 3) přitom tento rozdíl spojuje přímo s hodnocením suburbanizačních procesů, kde teoretické statě přinášejí kritiku z vnějšku, bez detailní znalosti terénu, zatímco empiricky zakotvené výzkumy ukazují, že suburbanizace nepřináší zdaleka taková negativa, jak se traduje. Přestože je v této knize tomuto argumentu věnována spíše menší pozornost, považuji důležité se u něj déle zastavit, protože v kontextu výše uvedeného sporu o chápání suburbanizace v českém prostředí se jedná o jeden z klíčových bodů.

V první řadě je možné se vůči tomuto výkladu ohradit z faktického hlediska, a to i za užití příspěvků v samotné publikaci. Řada kapitol, které jsou veskrze empirické, přináší významné svědectví o možných negativních důsledcích suburbanizace – ať už v oblasti nakládání s půdou (kap. 4 a 5), možností využití a prostupnosti krajiny (kap. 8) či urbanistických kvalit prostoru (kap. 11). Zároveň jeden z příkladů „nepodložené“ kritiky suburbanizace, Putna-

movna kniha *Bowling Alone*, je empirickými daty doslova prorostlá a stěží ji lze chápat jako teoretické dílo.

Druhá poznámka je obecně epistemologická. Nelze bez námitek přijmout představa, že lze provádět a priori neteoretický výzkum, který přináší čistá data. Každý výzkum vychází z určitých teoretických východisek, ať tato východiska přímo deklaruje, nebo je považuje za jaksi „přirozená“. Posouzení věrohodnosti kritických – ať už přímo marxismem inspirovaných, či jiných – výkladů suburbanizace je nutné zakládat na studiích, které s těmito východisky aktivně pracují během konceptualizace a designu výzkumu. Nelze předpokládat, že význam developerů na utváření městského prostoru se objeví, pokud výzkum zakládáme na cenových statistikách či rozhovorech s obyvateli. Tím nemá být řečeno, že kritické teorie jsou nutně správnější. Ve stejném slova smyslu nemusí výzkum vedený koncepty kritické teorie přispět k pochopení vnímání suburbanního prostoru. Udržitelnost a smysluplnost teoretických přístupů je ale možné plně posoudit až na základě studií, které aktivně pracují s jejich pojmovým aparátem (např. moc, nerovnost atp.). Sociologické metodologii, která je uvyklá na situaci řady konkurujících si paradigmat, je tato situace poměrně důvěrně známá a zdá se být až samozřejmá.

Obhajoba méně kritického hodnocení suburbanizačního procesu přitom z pohledu Ouředníčkova týmu zdaleka nevychází z pozic, které jsou s těmito názory spojeny v kontextu amerického výzkumu. Je zřejmé, že na rozdíl od libertariánských obhájců nepovažují plánování a regulaci využití půdy za neobhajitelný zásah do vlastnických práv (srov. kap. 10). Naopak hledají cestu, jak efektivně pomoci místním samospráv negativní dopady suburbanizace regulovat. Tváří v tvář ostatním kapitolám publikace se tak zdá, že obhajobu suburbanizace přítomnou v editorských kapitolách této knihy lze chápat nejsnadněji optikou

sociologie vědy – jako nutnost konkurenčního vymezení se dvou antagonistických badatelských týmů.

Jak již bylo řečeno, kniha zahrnuje poměrně širokou tematickou a teoretickou škálu přístupů. To je podle mého názoru její největší devizou, zároveň zde ale chybí přítomnost perspektivy, která by byla citlivá k otázce moci a konfliktu. Není přitom zdaleka nutné zacházet do radikálně marxistických pozic, které jsou podle autorů pro české sociální vědy netypické (s. 15). Na tomtéž místě zmíněná tradice weberianská poskytuje citlivost pro různorodost zájmů, zdrojů a střetů, které se ve společnosti odehrávají. Kupříkladu klasické dílo Johna R. Logana a Harveyho L. Molotche (*Urban Fortunes: The Political Economy of Place*. Berkeley: University of California Press 1987) vykazuje ve svém teoretickém ukotvení silnou afinitu k neoweberianské perspektivě a může poskytovat vhodné východisko pro přemýšlení o významu moci v prostoru. Tento pohled by mohl rozklíčovat chybějící dílek skládačky, který zůstává v řadě představených studií pod označením „individuálních faktorů“ či „jedinečných podmínek“ jednotlivých obcí. Vzhledem k významu dostupné půdy pro výstavbu suburbanního bydlení mi v českém prostředí chybí analýza, která by se ze situačního i historického hlediska zaměřila na povahu a proměnu vlastnictví pozemků v obcích. Byly zemědělské pozemky v obci restituovány? Byli staronoví majitelé obyvateli obce? Bylo vlastnictví roztržštěné, nebo se vrátilo do rukou několika jednotlivců? Otázka vlastnictví a jeho proměn je základním předpokladem možné suburbanní výstavby, pozornost jí přitom nebyla dosud věnována.

Stejně tak může perspektiva konfliktu přinést nové argumenty do diskuze o vztahu starých a nových obyvatel. Ouředníček konstatuje, že žádná z českých empirických prací neprokázala protikladné zájmy staro- a novousedlíků (s. 67). Zároveň ale Klápšťová, Klápšťa a Říha (kap. 8) ukazují, jak odlišné vnímání prostoru a krajiny mo-

hou obě skupiny v obci mít. V konkrétní zkoumané obci novousedlíci okolní prostor využívali a oceňovali, zatímco starousedlíci k němu měli spíše indiferentní vztah. V důsledku se tak můžeme ptát, zda nemůže nastat situace, kdy středostavovský novousedlík, který je své zájmy schopen artikulovat i prosadit, může své nové bydliště a okolní krajinu uzpůsobovat svým potřebám, zatímco životní způsob a zájmy starousedlíků jsou postupně odsunuty stranou. Podobně, jako je tomu u kritiky gentrifikační, bychom se tak mohli ptát, nakolik „posílení lokálního sociálního prostředí obce“ (s. 68) může vést k tomu, že je původním obyvatelům vesnice sebrán „jejich“ svět (na druhou stranu díky struktuře vlastnictví na rozdíl od vytlačovaných obyvatel gentrifikovaných lokalit na tom přinejmenším finančně netratí).

Hlavním kladem publikace je, že se zde na jednom místě setkává řada perspektiv, které se snaží zachytit podobu suburbanizace. Ukazuje se tak komplexní povaha tohoto procesu, kterou se zatím nepodařilo teoreticky provázat a zarámovat. Zprvu není jasné, jakým způsobem překlenout propast mezi geografickou analýzou a kulturními přístupy sociologie. Konstatování významu sociokulturních kontextů pro pochopení urbanizačních procesů (s. 19) k výstavbě pomyslného mostu směřuje, byť tato stránka zatím nebyla v českém prostředí dostatečně analyzována. Zároveň ale i tato cesta opomíjí hloubku kulturních přístupů, kterou nelze vystihnout pouhým zahrnutím rezidenčních preferencí do analýz (M. I. Borer: „The Location of Culture: The Urban Culturalist Perspective.“ *City & Community* 2006, 5 (2): 173–97). Zadržuje si pak nelze nevsimnout chybějící konfliktualistické dimenze analýzy, a to nikoli nutně ve vyhocené radikální podobě, ale např. ve formě weberianské citlivosti k moci, k sociálním nerovnostem a kontextově podmíněným zájmům.

Je zřejmé, že publikace nevznikala jako teoreticky jednotné a syntetizující dílo. To

je patrné i z určitého napětí mezi relativně optimistickým vyzněním shrnujících částí editorského týmu a dílčími kapitolami, které jsou v mnohém daleko kritičtější (kap. 4, 5, 6, 11). Mnohost přístupů zde vlastně přináší určitý příslib dalšího směřování výzkumu, který se ale naplní pouze pokud, pokud se kniha nestane bonboniérou, ze které si každý vybere podle chuti a zbytek okázale nechá ostatním, ale stane se odrazovým můstkem pro diskuzi o metodě a teorii ve výzkumu města. Tato diskuze by pak mohla být jednou z platforem, které by hledaly cestu, jak reagovat na riziko fragmentace studia města, o kterém hovořil Jiří Musil v jednom ze svých posledních textů (J. Musil: „Chicagská škola a česká sociologie.“ *Lidé města* 2012, 14 (3): 395–419).

Ondřej Špaček

* Recenze byla do redakce zaslána v únoru tohoto roku. Ve stínu tragické květnové události, která postihla badatelský tým editorů, by se zde diskutované otázky mohly někomu zdát až nepatřičné. S respektem k památce zesnulých a při vědomí toho, že jakékoli úpravy textu by v této situaci jeho nepatřičnost vyřešit nemohly, recenzi ponechávám v původním znění.

Lukáš Linek: Kam se ztratili voliči? Vysvětlení vývoje volební účasti v České republice v letech 1990–2010
Brno, CDK 2013, 336 s.

Lukáš Linek, výzkumník Sociologického ústavu Akademie věd ČR a plodný autor vědeckých publikací, se zaměřuje na politickou sociologii, především politické postoje a volební chování. Pozornost na sebe upoutal již publikacemi *Voliči a volby 2010* (2012) či *Zrazení snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jeho důsledky* (2010). Linkova práce se vyznačuje pečlivým analytickým přístupem a solidní prací s kvantitativními daty a ani jeho nejnovější publikace *Kam se ztratili voliči? Vysvětlení vývoje volební účasti v České*